

TÜRK DÜNYASI KADIN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ JOURNAL OF TURKIC WORLD WOMEN STUDIES

Dergi web sayfası: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>
Journal homepage: <https://turkicworldwomen.com/index.php/pub>

Doi: 10.5281/zenodo.15108737

Derleme Makalesi • Review Article

KADINLARIN AFETLERE KARŞI PSİKOLOJİK HAZIRLIĞI

Women's Psychological Preparedness for Disaster

Şeyda DÜLGERLER¹,
Melike KARA²,
Ayşegül DÖNMEZ³

Özet

Afetler başlangıç zamanı öngörülemeyen, aniden ve hızlı gelişen, normal hayatı ve insan faaliyetlerini ciddi şekilde aksatan, ekonomik ve sosyal kayıpların ortaya çıkmasına neden olan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yetersiz kaldığı teknoloji veya insan kaynaklı olaylardır. Son yıllarda sayısı ve şiddeti artan afetlere insanlar hazırlıksız yakalanmakta ve afetlerin etkileri nedeniyle hem fizyolojik hem de psikolojik zorlanmalar yaşayabilmektedirler. Afetler sonucunda meydana gelen sorunların olumsuz etkilerinden korunabilmek için afetlere psikolojik hazırlıklı olmak çok önemli olup, psikolojik hazırlık, fiziksel hazırlığın temelini oluşturmasından dolayı değerlidir. İçinde yaşanılan toplumda bulunan riskli gruplar afetlerden daha fazla etkilenmektedir. Dolayısı ile bu gruplara yönelik özel girişimlerin müdahale planlarında yer alması gerekmektedir ve bu riskli gruplardan biri de kadınlardır. Aynı zamanda kadınlar doğaları gereği ve üstlendikleri toplumsal roller nedeniyle afet öncesi risk azaltma ve hazırlık döneminde, afet sırasında ve afet sonrasında rehabilitasyon döneminde doğru yaklaşım göstererek afet yönetiminde önemli roller üstlenebilirler. Bu makalede okuyucuya kadınların afete psikolojik hazırlığının aktarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelime: Afet, Kadın, Fiziksel hazırlık, Psikolojik hazırlık.

Abstract

Disasters are technologically or human-induced events that have an unpredictable onset, develop suddenly and rapidly, seriously disrupt normal life and human activities, cause economic and social losses, and inadequate coping capacity of the affected society. People are caught unprepared for disasters, the number and severity of which have increased in recent years, and they may experience both physiological and psychological difficulties due to the effects of disasters. It is very important to be psychologically prepared for disasters in order to be protected from the negative effects of the problems that occur as a result of disasters, and psychological preparation is valuable because it forms the basis of physical preparation. Risky groups in the society they live in are more affected by disasters, so special initiatives for these groups should be included in the response plans and one of these risky groups is women. At the same time, due to their nature and social roles, women can play important roles in disaster management by showing the right approach in the pre-disaster preparation period, during and after the disaster. In this article, it is aimed to convey the psychological preparation of women to disasters to the reader.

Keyword: Disaster, Woman, Physical preparation, Psychological preparation.

Giriş

Afet, toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal

¹ Doç. Dr. Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir
e-posta : seyda.dulgerler@ege.edu.tr ORCID No: 0000-0003-4512-9855

² Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir

İlgili yazar e-posta/ Coresponding author e-mail: melike.kara@ege.edu.tr ORCID No: 0000-0003-4013-126X

³ Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İzmir
e-posta: aysegul.donmez@ege.edu.tr ORCID No: 0000-0002-1087-9173

hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun başatma kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay olarak tanımlanmaktadır (AFAD, 2022, 25). Dünyada afetlerin meydana geliş sıklığı, şiddeti ve yoğunluğu son yıllarda artmış bulunmaktadır. Artışın endişe verici boyutlara ulaştığı görülmektedir. Bu konuda elde edilen istatistikler doğal kaynaklı afetlerin sayı ve şiddetinin iklim değişikliğine bağlı olarak arttığını, 432 afetin 2021 yılında gerçekleştiğini, 10.492 ölümün bu afetler sonucunda olduğunu ve 101.8 milyon insanı etkilediğini ortaya koymaktadır (Em-dAT,2023). Ülkemiz ise jeopolitik, jeolojik faktörler, yüzey şekli ve iklim etkileri nedeniyle, öncelikle depremler olmak üzere birçok afet türüne maruz kalmıştır. Bu bağlamda ne yazık ki 2023 yılının şubat ayında ülkemizde büyük bir felaket yaşanmış, Kahramanmaraş merkezli meydana gelen depremde son verilere göre 17 il afet bölgesi ilan edilmiş, 50 binin üzerinde vatandaşımız hayatını kaybetmiş ve 100 binin üzerinde vatandaşımız ise yaralanmıştır (Yılmaz,2023,1010). Bu veriler bize depremin kötü sonuçlarının sosyolojiyi ve psikolojiyi doğrudan ilgilendirdiğini göstermektedir. Meydana gelen kayıplar, yara almalar, sosyo-ekonomik sorunlar, kentleşmenin ve yerleşimin yok oluşu gibi birçok sorun yaşanmıştır. Son zamanlarda ise mevsim normallerinin üstüne çıkan sıcaklık değerlerinden dolayı dünya genelinde ısı artışına bağlı ölümlerin olabileceği bu durumun afet olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Sonuç olarak dünya var oldukça insan afet gerçeği ile yüzleşmek ve kendini bu duruma psikolojik olarak hazırlamak zorundadır. Afetler sonucunda meydana gelen bu durumların olumsuz etkilerinden korunabilmek için afetlere psikolojik olarak hazırlıklı olmak çok önemli olup, psikolojik hazırlık, fiziksel hazırlığın temelini oluşturmasından dolayı da değerlidir. Özellikle kadınlar doğaları gereği ve üstlendikleri toplumsal roller nedeniyle afet durumlarında doğru yaklaşım göstererek bu süreçte önemli roller üstlenebilir ve kurtarıcı roller alabilirler ve afet öncesi sağlanacak olan psikolojik hazırlık süreci bu rolleri yerine getirmede destek sağlayacaktır. Bu derlemede afet öncesi psikolojik hazırlık zincirinin en önemli halkası olan kadınların afete psikolojik hazırlığı ve önemine vurgu yapılması amaçlanmıştır.

1. Afete Psikolojik Hazırlık

Bir sosyal grup tarafından tehlikenin varlığının kabul edildiği, bu tehlikeye karşı risk altında ve tehlikeye açık olunduğunun algılandığı, ayrıca bu riske karşı hazırlık ve hafifletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin gerekli olduğuna karar verildiği süreç hazırlıklı olma halidir (Nguyen vd., 2006, 569-587). Afetlere hazırlıklı olmak acil müdahale yapıları kurarak insanların afetler sonucu meydana gelebilecek zarar ve kayıpları en aza indirebilmelerini sağlayabilmek amacı ile ortaya konan çabalardır. Ancak mevcut politikalar ve araştırmalar çoğunlukla bireylerin fiziksel olarak afet durumlarına nasıl hazırlanacağına odaklanmaktadır (McCabe vd, 2012,303-312 ; McCabe vd, 2013,8-15). Buna rağmen insanların afetlerin psikolojik etkilerini de yönetebilmek ve bu durumların etkisini azaltabilmek için afetlere psikolojik olarak da hazırlanmaya ihtiyaçları vardır. Yapılan çalışmalar; afetlere psikolojik hazırlığın fiziksel hazırlık kadar önemli olduğunu ortaya koymuştur (Clode,2010,6; Every vd., 2019,38; Pykh – Pykh, 2013,259-270; Zakour, 2022,394-407). Araştırmalar sonucunda afetlere psikolojik hazırlığın en az iki zihinsel boyuttan oluştuğu sonucuna ulaşılmıştır. Birincisi tehdit durumlarına yönelik doğru bilgiyi ve olası adaptif reaksiyonları içeren bilişsel süreçler, ikincisi ise öz farkındalığı ve duygusal öz kontrolü içeren duygusal süreçler (Boylan–Lawrence, 2020,45). Özetle afete psikolojik hazırlık birinci adımda bilgi, ikinci adımda duygu yönetimi sürecidir. Bu süreçlere yönelik psikolojik hazırlıklar afet durumlarında bireylerin stresle daha iyi başa çıkmalarına, kendilerine daha çok güvenmelerine, daha kontrollü olmalarına ve daha iyi yaşamsal kararlar almalarına destek olacaktır. Böylelikle afet öncesi psikolojik hazırlık bireylerin afet durumlarında daha iyi baş etme mekanizmaları geliştirmelerini sağlayıp, afet sırasında ve sonrasında bunlara bağlı olarak ortaya çıkabilecek ruhsal ve bedensel hasarların ortaya çıkma olasılığını azaltıp engelleyebilir (Zakour, 2023,394-407). Genel afet hazırlığını geliştirebilmek için psikolojik hazırlığın afetlere hazırlık politikalarında temel bir bileşen olarak düşünülmesi gerekmektedir. Afetlere psikolojik hazırlığa yönelik planlamalar yapılırken o toplumu etkilemesi muhtemel afet riskleri, toplumun yeterli olduğu veya desteğe ihtiyaç duyabileceği kaynaklar, toplumun kültürel özellikleri gibi faktörler de dikkate alınmalıdır. Bireylerin psikolojik hazırlık düzeylerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmalı ve ihtiyaç duyulan alanlara yönelik girişimler planlara dahil edilmelidir.

2. Kadınların Afete Psikolojik Hazırlığı

Afet tehdidinde psikolojik hazırlık; farklı afet tehditlerine, kültürel gereksinimlere ve ulaşılabilen kaynaklara göre düzenlenmelidir. Yapılan çalışmalarda içinde yaşanan toplumda bulunan riskli grupların afetlerden daha fazla etkilendiği ve bu gruplara yönelik özel girişimlerin müdahale planlarında yer alması gerektiği ortaya konmuştur ve bu riskli gruplardan biri de kadınlardır (Altun, 2016,188; Jones – Schmidt, 2013, 230). Bununla birlikte kadınların cinsiyetlerine özgü sahip oldukları potansiyeller sayesinde afetlerde önemli kaynak teşkil eden bireyler olduğu da belirtilmiştir (Işık vd., 2015). Bu anlamda afetlere hazırlıkta kadınların psikolojik hazırlığına özellikle odaklanılmalıdır. Kadın temelli bir yaklaşım iki yönüyle bağlantılı olarak tasarlanmalıdır, birincisi kadınların maruz kalabileceği riskler göz önünde bulundurularak bu risklerin azaltılmasına yönelik hazırlık, ikincisi ise kadınların sahip oldukları potansiyellerin kullanılması ile afet öncesi, afetler sırasında ve sonrasında hazırlık, müdahale ve rehabilitasyon süreçlerine etkin olarak katılabilmelerine yönelik hazırlıktır (Işık vd., 2015, 5758-5774). Kadınlar olumlu özelliklerinden dolayı afet yönetiminde önemli görevler alabilir. Ancak afetler sırasında ve sonrasında meydana gelen can kaybı, barınma sorunları, temiz su, güvenlik, eğitim, sağlık bakım hizmetlerine ulaşma sorunları, gebelik döneminde olan kadınların gebelik süreci ve doğum konusunda karşılaştıkları problemler, yardımda bulunan görevlilerin kültürel hassasiyetlere yeterince özenli davranmamaları, parçalanmış aile durumlarının ortaya çıkması, aile içi rollerin değişmesi, kadın sağlığını olumsuz etkilemekte ve kadınlarda ölüm, hastalık, psikolojik rahatsızlıkların oluşma riskini artırmaktadır. Aynı zamanda yüzme, tırmanma becerilerinin kadınlarda az olması, geleneksel kıyafetleri sebebi ile hareketlerinin kısıtlanması afetler sırasında kadınların baş etme becerilerini etkilemekte, zarar görebilme risklerini artırmaktadır (Pincha, 2009,11-76). Afetlerin etkileri sebebiyle erkekler iş için göç etmek zorunda kalabilmekte, bu durumlarda kadınların hem afetin sonuçları ile başa çıkmaları hem de artan rol sorumlulukları ile beraber ev içi görevlerini yerine getirmeleri beklenmekte ve bunun sonucunda farklı ruhsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Yapılan çalışmalarda afetler sebebi ile kadınlarda travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete bozuklukları, psikosomatik bozukluklar gibi ruhsal rahatsızlıkların olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Altun, 2016,190; Hirani – Richter, 2019, 252-261). Tüm bunların yanında kadın rolüne sahip olmanın sağladığı yaşam boyunca edinilmiş kazanım ve beceriler afetler sırasında kadınların güvenli davranış gösterebilmelerine de olanak sağlamaktadır.

Kadınların afet yönetiminde önemli bir kaynak olabilmelerine olanak sunan kişisel özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Günlük hayatlarında aynı anda birden fazla işe odaklanmaları ve bu sayede gelişen çok yönlülük anlamında performans gösterme becerileri sayesinde afet durumlarında hızlı problem çözme becerileri
- Ayrıntıları gözlemlene ve değerlendirme yeteneklerinin afet süreçlerinde olumlu fayda sağlayabilmesi
- Dayanıklılıkları ve bu sayede afet yönetiminin rehabilitasyon dönemine uyum sağlama yetenekleri
- Risk algısına yönelik farkındalıklarının afetlere hazırlıkta avantaj olarak kullanılabilmesi
- Psikolojik travmaya direnme yetenekleri
- Arama ve kurtarma çalışmalarındaki beceriklilikleri
- Günlük rutinlerinde birden fazla sorunu çözmeye alışkın oldukları için depresyona yenik düşmeye daha dirençli olmaları ve bu durumun uzun süren afet durumlarındaki arama kurtarma faaliyetleri ve rehabilitasyon süreçlerine daha çabuk adapte olmalarına ve güçlerini daha verimli kullanmalarına sağlayacağı olanaklar
- Rehabilitasyon çalışmalarında istikrarlı bir şekilde daha uzun ve aktif roller üstlenebilmeleridir.

Kadınların afet yönetimindeki belirtilen pozitif özelliklerine en güzel örnek arama kurtarma ekiplerinin aktardıklarıdır. Arama kurtarma ekipleri enkaz altında çocuklarına sarılırken ölen annelerden çok etkilendiklerini ve annelerin afetler sırasında bile koruyucu rollerini yerine getirmeye devam ettiklerini belirtmişlerdir (Pereira, 2014, 9429-9445).

Kadınların afet yönetiminde önemli kaynak olmalarına yönelik farkındalık ülkemizde 1999 yılında meydana gelen ve 20.000 vatandaşımızın hayatını kaybetmesine neden olan gölcük depreminde kadınların deprem sonrası ve sonrasında sağladıkları yardımlar sonucunda oluşmaya başlamış, kadınların afet planlarında özellikle olarak değerlendirilmesi ihtiyacı ortaya konmuş ve ilerleyen yıllarda afetlere hazırlıkta kadınlar daha fazla yer almaya başlamıştır (Işık vd.,2015,5761).. Japonya’da kadınların ev

düzeninden ve çocuk yetiştirmekten sorumlu olmaları afetlere hazırlıkta büyük roller üstlenmelerini sağlamıştır. Bunun bir örneğini Doğu Japonya afeti sırasında ve sonrasında müdahale ve yeniden inşa çabalarında kadınlar ön saflarda yer alarak göstermişlerdir (Gündüz, 2022,449). Bu nedenle Japonya’da, afet riskinin azaltılmasına yönelik çalışmalara kadınların katılımına önem verilmektedir. Buna yönelik olarak Japonya’da 2005 ve 2010 yıllarında yayınlanan ulusal afet planları afet önlemeyi ve bu süreçlerde cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesinin önemini vurgulayan planlardır .2016 yılında kadınların afet yönetim sürecine katılımını teşvik etmek amacı ile Sendai Cinsiyet Eşitliği Vakfı tarafından kadınlara yönelik liderlik eğitim kursu verilmeye başlanmıştır. (Gündüz,2022,445). Tüm bu gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda kadınların afetlerde karşı karşıya kaldıkları olumsuz durumlarla baş edebilmeleri ve böylelikle afetlere hazırlık, müdahale ve rehabilitasyonda sahip oldukları olumlu potansiyelleri etkin bir şekilde kullanabilmeleri için afetler sırasında karşı karşıya kalabilecekleri risklere hazırlıklı olmayı ve afet öncesi, afetler sırasında ve sonrasında hazırlık, müdahale ve rehabilitasyon süreçlerine etkin katılımı sağlayabilmeye yönelik hazırlığı kapsayan afetlere psikolojik hazırlık süreçleri önem kazanmaktadır. Ayrıca kadının toplumsal süreçte anne, abla gibi nesil inşası görevleri afet tehdidine psikolojik hazırlığın sadece kendisine katkı değil, topluma katkıda yaratacağı açıktır.

2.1. Kadınların Afetlere Psikolojik Hazırlığında Psikiyatri Hemşirelerinin Rolü

Afetler sırasında ve sonrasında ortaya çıkan psikolojik sorunlar sebebi ile toplumun iyilik hali olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenle toplumun iyilik halinin yükseltilmesi için psikiyatri hemşirelerinin afetlere hazırlık ve müdahale konularında sahip oldukları bilgi birikimi ve müdahale deneyiminin önemi büyüktür. Psikiyatri hemşirelerinin toplum ruh sağlığının korunması ve yükseltilmesi adına, afete hazırlık, afet sırasında ve sonrasında tüm topluma olduğu gibi riskli gruplara ve bu grupların özelliklerine yönelik afetlere hazırlık için koruyucu önlemleri ve müdahale planlarını oluşturmaları ruh sağlığının korunması adına gereklidir (Alaçam – Yılmaz, 2023,65).

Psikiyatri hemşiresi afetlere hazırlık sürecinde; psikiyatrik ilk yardım, terapi becerileri gibi alanlarda eğitimler alarak kendini geliştirmeli, psikiyatrik ilk yardım konusunda kadınlara yönelik eğitimler planlamalı, kadınların afetler sırasında karşı karşıya kalabilecekleri fiziksel ve psikolojik sorunları belirlemeli ve bu sorunlardan kaynaklanabilecek zararların azaltılması adına kadınlara yönelik farkındalığı artıracak eğitimler planlamalı, kadınların sahip oldukları becerileri etkin kullanarak afetlere hazırlıkta potansiyellerini ortaya koyabilmeleri konusunda kadınları desteklemelidir (Alaçam – Yılmaz, 2023, 66; Özyer – Dinçer,2020,201). Tüm bu bahsedilen süreçler kadınların afete psikolojik hazırlığı konusunu oluşturmaktadır.

Psikiyatri hemşiresi afetler sırasında; multidisipliner yaklaşımın sağlanabilmesi adına aracılık etmeli, afetlerde ve sığınma kamplarında terapötik ortam sağlamalı, psikiyatrik ilk yardım, terapi becerileri gibi alanlarda edinmiş oldukları becerileri uygulayacağı müdahale programına dahil etmelidir (Demirci – Avcu, 2021,86-105).

Psikiyatri hemşiresi afetler sonrasında; ruh sağlığı problemi yaşayan kadınların tedavi ve rehabilitasyonu, psikososyal desteğin sağlanması, kadınların psikososyal açıdan izlemlerinin yapılması, aile işleyişinin desteklenmesi, aile içindeki bireylerin birbirlerini desteklemesi ve iletişimin sürdürülmesi kapsamında aile danışmanlığının yapılması şeklinde rollerini gerçekleştirmelidir (Özyer – Dinçer, 2020,203,; Cao vd., 2013, 204-209;Murphy, 2010,45-53)

Kadınların afetlerde karşı karşıya kalabilecekleri risklerin üstesinden gelerek ruh sağlıklarını koruyabilmeleri ve sahip oldukları potansiyeller sayesinde afetlere hazırlık, müdahale ve rehabilitasyon dönemlerinde faydalı birer kaynak olarak potansiyellerini ortaya koyabilmeleri açısından psikiyatri hemşirelerinin kadınların afetlere psikolojik hazırlığı konusunda eğitimlerini de afet kalkınma programları süreçlerine eklemeleri gerekmektedir. Psikiyatri hemşirelerinin afet öncesi kadınlara yönelik verecekleri bu eğitim iki yönlü olarak tasarlanmalıdır, birincisi kadınların maruz kalabileceği riskler göz önünde bulundurularak bu risklerin azaltılmasına yönelik hazırlık, ikincisi ise kadınların sahip oldukları potansiyellerin kullanılması ile afet öncesi, afetler sırasında ve sonrasında hazırlık, müdahale ve rehabilitasyon süreçlerine etkin olarak katılabilmelerine yönelik hazırlıktır (Işık vd., 2015, 5758-5774).

Sonuç

Dünya genelinde meydana gelen afetlere bağlı oluşan değişimler hem bireylerin hem toplumların ruh sağlığını derinden etkilemektedir. Bu olumsuz etkiler toplumlarda bulunan bazı riskli gruplar üzerinde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır ve bu riskli gruplardan biri de kadınlardır. Kadınların cinsiyetlerine özgü özellikleri ve toplumda edindiği roller düşünüldüğünde hem afetlerden olumsuz etkilenme olasılıkları artmakta hem de afetlere hazırlık, afet sırası ve afet sonrası rehabilitasyon süreçlerine önemli birer kaynak haline gelmektedirler. Bu nedenle afetler sonucunda kadınlara yönelik meydana gelen bu durumların olumsuz etkilerinden korunabilmek ve afetler sırasında kadınların sahip olduğu olumlu potansiyellerini kullanabilmek için afetlere hazırlıklı olmak çok önemlidir. Mevcut politikalar ve araştırmalar çoğunlukla bireylerin fiziksel olarak afet durumlarına nasıl hazırlanacağına odaklanmaktadır. Buna rağmen kadınların afetlerin psikolojik etkilerini de yönetebilmek ve bu durumların etkisini azaltabilmek için afetlere psikolojik olarak da hazırlanmaya ihtiyaçları vardır. Afetler sırasında riskli grup olarak tanımlanan kadınların bu risklerin üstesinden gelerek ruh sağlıklarını koruyabilmeleri ve sahip oldukları potansiyeller sayesinde afetlere hazırlık, müdahale ve rehabilitasyon dönemlerinde faydalı birer kaynak olarak potansiyellerini ortaya koyabilmeleri açısından psikiyatri hemşirelerinin kadınların afetlere psikolojik hazırlığı konusunda eğitimlerini afet kalkınma programları süreçlerine eklemeleri gerekmektedir.

Kaynaklar

Alaçam, Elçin– Yılmaz, Mualla. Afetlerde Özel Gruplar ve Psikiyatri Hemşireliği Yaklaşımları (Kadınlar, Çocuklar). *Türkiye Klinikleri Psychiatric Nursing-Special Topics*, 2023, 9.1: 63-69..

Altun, Fatih. Afetlerde psikososyal hizmetler: Marmara ve Van depremleri karşılaştırmalı analizi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016, 4.8-9: 183-197.

AFAD. Açıklamalı afet yönetimi terimleri <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>. (2022, Şubat)

YILMAZ, Didem Güneş. Geçmiş Depremlerden 2023 Kahramanmaraş Depremlerine: Neden Afete Karşı Hazır Değiliz?. *Afet ve Risk Dergisi*, 2023, 6.3: 1009-1023.

Boylan, Jessica L.; – lawrence, Carmen. What does it mean to psychologically prepare for a disaster? A systematic review. *International journal of disaster risk reduction*, 2020, 45: 101480.

Cao, Xiaoyi, et al. Perceived family functioning and depression in bereaved parents in China after the 2008 Sichuan earthquake. *Archives of Psychiatric Nursing*, 2013, 27.4: 204-209.

Centre for Research on the Epidemiology of disasters. The International disasters database (Em-dAT). (Cited: 29.06. 2023) Available from: <https://www.emdat.be/> (Son Erişim: 18.07.2023)

Clode D. Coping with fre: psychological preparedness for bushfre. East Burwood Victoria, CFA. (2010) DOI:10.13140/2.1.1384.8643

Demirci, Kıvanç – Avcu, Tülin. Afet süreçlerinde kadın bireylerin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri: İzmir ili örneği. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 2021, 11.1: 86-105..

EM-DAT. (t.y.a). General Classification. 29 Mart 2023 tarihinde <https://www.emdat.be/classification> adresinden erişildi.

Every, Danielle, et al. Australian householders' psychological preparedness for potential natural hazard threats: An exploration of contributing factors. *International journal of disaster risk reduction*, 2019, 38: 101203.

Özyer, Yasemin; DİNÇER, Samet. Afetlerde hemşirelerin psikolojik ilk yardım rolleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, 7: 198-206.

Gündoğdu, Oğuz – Işık, Özden. Afet Yönetiminde Aktörlerin Rolü ve Toplumsal Cinsiyet Faktörü,

Gündüz, Fatma. Afetlerde kadın ve toplumsal cinsiyet perspektifi ile çıkarılması gereken dersler (Haiti ve Japonya depremi örneği). *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2022, 12: 440-460.

HIRANI, Shela Akbar–Ali; RICHTER, Solina. Maternal and child health during forced displacement. *Journal of Nursing Scholarship*, 2019, 51.3: 252-261.

Işık, Özden, et al. Are women in Turkey both risks and resources in disaster management?. *International journal of environmental research and public health*, 2015, 12.6: 5758-5774.

Jones, Sara et al.. Psychosocial effects of disaster in children and adolescents: significance and management. *The Nursing Clinics of North America*, 2013, 48.2: 229-239.

Malkına-Pykh, I. G.; et al. Evaluating psychological preparedness for the threat and impacts of climate change disasters and its change after intervention: an integrated modelling approach. *WIT Trans Built Environ*, 2015, 150: 259-270.

Mccabe, O. Lee, et al. Participatory public health systems research: value of community involvement in a study series in mental health emergency preparedness. *American journal of disaster medicine*, 2012, 7.4: 303-312.

Mccabe, O. Lee, et al. Guided preparedness planning with lay communities: enhancing capacity of rural emergency response through a systems-based partnership. *Prehospital and disaster medicine*, 2013, 28.1: 8-15.

Murphy, Shirley A. Women's and children's exposure to mass disaster and terrorist attacks. *Issues in mental health nursing*, 2010, 31.1: 45-53.

Natural disasters - statistics & facts. Son Erişim: 10.07.2023. Available from: <https://www.statista.com/topics/2155/natural-disasters/2021>. (Son Erişim: 10.07.2023)

Nguyen, Loc H., et al. Exploring the causal relationship between exposure to the 1994 Northridge earthquake and pre-and post-earthquake preparedness activities. *Earthquake spectra*, 2006, 22.3: 569-587.

Özyer, Yasemin – Dınçer, Samet. Afetlerde hemşirelerin psikolojik ilk yardım rolleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, 7: 198-206.

Pereira, Dolores. Improving female participation in professional engineering geology to bring new perspectives to ethics in the geosciences. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2014, 11.9: 9429-9445.

Petraroli, Irene; – Baars, Roger. To be a woman in Japan: Disaster vulnerabilities and gendered discourses in disaster preparedness in Japan. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 2022, 70: 102767.

Pincha, Chaman. Toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimi. *Uygulamacılar İçin El Kitabı. Çeviri: Derya Keskın Demirer. (Kocaeli Üniversitesi Yayınları: 362, 2009, 11-76..*

Pincha, Chaman. Indian Ocean tsunami through the gender lens. *Oxfam America & NANBAN Trust*, 2008.:

https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Pincha%2C+C.+Indian.%28+2008%29+Ocean+Tsunami+through+the+Gender+Lens&btnG (Son Erişim: 08.07.2023)

Zakour, Michael J. Disasters and mental health. In: *Routledge Handbook of Environmental Hazards and Society*. Routledge, 2022. p. 394-407.